
**Om Seddelbanker. Med Særligt Hensyn Til De
Skandinaviske Seddelbanker (Norwegian Edition)**

Kiær Anders Nicolai

Title: Om Seddelbanker. Med Særligt Hensyn Til De Skandinaviske Seddelbanker (Norwegian Edition)

Author: Kiær Anders Nicolai

This is an exact replica of a book. The book reprint was manually improved by a team of professionals, as opposed to automatic/OCR processes used by some companies. However, the book may still have imperfections such as missing pages, poor pictures, errant marks, etc. that were a part of the original text. We appreciate your understanding of the imperfections which can not be improved, and hope you will enjoy reading this book.

OM SEDDELBANKER.

EN KRITISK FREMSTILLING AF GRUNDSÆTNINGERNE FOR SEDDELBANKERS
INDRETNING OG VIRKSOMHED MED SÆRLIGT HENSYN TIL DE SKANDINAVISKE
SEDELBANKER I DERES NUVÆRENDE SKIKKELSE.

AF

A. N. KIÆR.

Indleveret som foreskrevet Opgave ved Konkurrencen om en stats-
økonomisk og statistisk Professorpost ved Kristiania Universitet.

KRISTIANIA.

FORLAGT AF

P. T. MALLINGS BOGHANDEL.

1877.

232. e. 473.

118

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI.

Første Del.

Seddelbankernes Oprindelse samt de skandinaviske Seddelbankers historiske Udvikling.

§ 1. De første Pengesedler og Seddelbanker.

Ved Seddelbank forståes en Bank, der udgiver Penge-repræsentativer (Sedler, Banknoter), bestemte til i Lighed med Mynt at tjene som almindeligt Byttemiddel. Ved Siden af denne særskilte Forretning drive Seddelbankerne ogsaa almindelige Bankforretninger, navnlig Udlaans- og Indlaansvirksomhed.

Pengerepræsentativer brugtes allerede af Oldtidens Folk, men da de ikke havde Papir eller ialfald ikke dertil tjenligt eller billigt Papir, benyttede de ikke Pengesedler, men andre Pengetegn. Ligesom de første Penge eller Værdienheder, man har fundet Spor til, bestode i Skind, saaledes vare de første Pengetegn smaa Stykker af Skind, der vare klippede eller skaarne ud af det hele og saaledes repræsenterede Eiendomsretten til dette. Pengetegn af Læder skal have været brugt af Carthagenienserne, af Romerne før Numa Pompilius's Tid, af Kineserne, samt af Russerne lige ned til Peter den Stores Tid.¹⁾

De første Pengesedler, der kjendes, udstedtes i Kina i Aaret 807 efter Christus, da de Rige af Keiseren bleve paa-lagte at deponere sine Penge i Skatkammeret mod som Bevis at faa Sedler istedet. Disse Sedler fik snart en stor Udbredelse under Navnet af «flyvende Penge». I Europa skulle de første Pengesedler have været i Brug i Venedig 1171.²⁾ I England

¹⁾ Jevons: Money, S. 196 og 20.

²⁾ Rau: Politische Oeconomie I, 2. S. 77.

brugte Kjøbmændene i London for at undgaa Resicoen ved store Kassebeholdninger at deponere sine Penge i Mynten i Tower; men efter at Karl den første i Aaret 1640 havde til-egnet sig som Laan 200,000 Lstrl. af de der indsatte Penge, vilde de ikke længere stole paa Regjeringen, men deponerede sine Penge hos Guldsmedene, der paa Grund af sin Forretning havde sikre Opbevaringssteder. Disse Guldsmede overgave til Kjøbmændene Noter betalbare til Ihænderhaveren, de første engelske Pengesedler.¹⁾

Den første i Europa oprettede Seddelbank antages at have været den af Palmstruch i Aaret 1656 grundede private Bank i Stockholm. Denne udstedte fra 1661 af saakaldte Creditivsedler, der vare Depositionsbeviser indeholdende, at Ihænderhaveren havde i Banken at fordré et vist Beløb. Da denne efter faa Aars Forløb gik fallit, grundedes istedet Rikets Ständers Bank 1668, der imidlertid først senere begyndte at udstede Pengesedler.

Selve Bankinstitutionen er meget ældre. Saaledes stiftedes St. Georgs Bank i Genua allerede 1407, Venedigs Bank 1587, Banken i Amsterdam 1601 og Hamburgs Bank 1619. Men disse Banker begyndte, saavidt vides, først i en senere Tid at udstede Pengesedler (Genuas Bank saaledes i 1675) og en af dem, nemlig Hamburgs Bank er vedbleven at virke som ren Girobank ligeindtil den allersidste Tid, da den er bleven omdannet til en Afdeling af den tyske Rigsbank.

Forøvrigt datere de vigtigste Seddelbanker sig fra følgende Tidspunkter:²⁾

Englands Bank 1694, de engelske Joint Stock Banker 1826, den første skotske Bank 1695, den af Skotlænderen Law i Frankrig oprettede, men snart derefter igjen opløste Bank 1717, den nuværende Banque de France 1800, Wiener Stadtbank 1762, den preussiske Bank 1765, medens den dog først i 1846 fik Tilladelse til at udgive Sedler, Stettinerbank 1824, den danske Courantbank 1736.

Af foranstaaende vil erfares, at Pengesedlernes historiske Oprindelse maa henføres til Depositorretningen, idet de fra først af ikke vare andet end Beviser for deponeret Mynt³⁾ betalbare til Ihænderhaveren, idet man for Bekvemmeligheds Skyld vistnok meget snart har gjort dem lydende paa runde Beløb.

¹⁾ Macleod: On Banking, 1. S. 116. Jevons: S. 201.

²⁾ Hovedsagelig efter Rau.

³⁾ Cfr. Wagner: Theorie der Peelschen Bankacte, S. 111.

§

§ 2. Seddelbankvæsenet i Sverige indtil 1834.

Vi skulle nu nærmere betragte Bankudviklingen i de skandinaviske Lande, idet vi begynde med den svenske Rikets Ständers Bank.

Denne Bank¹⁾ var ligesom den Palmstruchske delt i to særskilte Afdelinger, nemlig:

1) en Vexelbank, hvor enhver, som der havde indsat Penge eller, som det hed, «havde nogen Avance», skulde kunne den disponere, «ikke annorlunda än hade han samma penningar uti sit eget hus, kontor eller låda». Den, som vilde assignere eller anvise paa sin i Vexelbanken indsatte Kapital, maatte gjøre det enten i egen Person eller ved skriftlig Fuldmagt eller ved nogen Banken bekjendt Person. For de af Banken saaledes udførte Tjenester betaltes et Gebühr.

2) en Laanebank, der modtog Kapitaler til Forrentning og igjen udlaante samme mod en høiere Rente. Udlaanene skulde være paa helt eller halvt Aar og skulde alene ske mod haandfaaet Pant eller mod Pant i fast Eiendom. Laan mod personlig Sikkerhed overtog Banken først i 1803, efter at særskilte Discontoindelelser havde begyndt dermed i 1777.

Uagtet disse to Afdelinger oprindelig vare aldeles adskilte, berettigedes alligevel Commissæren i Laanebanken gjennem en særskilt hemmelig Instruction «att til dess nutriment betjene sig af Vexelbankens medel, dock «decenti modo».

Al Seddeludstedelse var i Begyndelsen udtrykkelig forbudt, da man havde taget Skræk af de Palmstruchske Creditvædler. Endnu i 1698 udfærdigedes en Kgl. Resol., der sigtede til at forebygge «det Misbrug, at Kassavædlerne gik ude hele Maaneder, ja endog mere».

Først i 1701 besluttede Stændernes Deputerede, at der paa en særskilt Regning i Vexelbanken skulde kunne udgives Transportsædler, idet det skulde staa hver og en frit at indsætte Kontanter, dog ei under 100 Daler Sølvmynt, mod at faa en Attest for den indsatte Sum, «hvilken Attest skulde kunne i Handel eller til hvilket som helst andre Betalinger bruges og transporteres fra den ene til den anden», dog saaledes, at Transporten maatte antegnes paa selve Attesten.²⁾

¹⁾ Efter Skogman: «Anteckninger om Sveriges Bank» samt (Agardh og Ljungberg: Statistik öfver Sverige.

²⁾ Naar Fordringen om skriftlig Transport bortfaldt, har jeg ikke kunnet bringe i Erfaring.

Disse Transportsedler vare ligesom de Palmstruchske Kreditivsedler saavel efter Form som i Virkeligheden rene Depositionsbeviser; men det varede ikke længe, inden de deponerede Kontanter hemmelig udtoges af Banken og anvendtes til at ophjælpe Statens Finantser, der under Karl den 12tes og de følgende Regenters Krige kom i en sørgelig Forfatning. Formen af Depositionsbeviser bibeholdtes imidlertid ligeindtil de ifølge Bankloven af 1830 fra 1836 af udgivne nye Sedler, der fik Gjældsbevisets Form.

I Aaret 1726 bleve Transportsedlerne gjorde til tvungent Betalingsmiddel ved Kronens Oppebørsel, men endnu ikke ved privat Opgjør.¹⁾ Paa den Tid vare disse Sedler saa søgte og Bankens Kredit saa god, at Sedlerne stod i høiere Kurs end Speciemynten, idet de indløstes med 3 % Agio,²⁾ hvorved det bør erindres, at Sveriges gangbare Mynt dengang for den væsentligste Del bestod af de besværlige Kobberpenge.

Efter 1726 begyndte imidlertid Banken at udgive Transportsedler, der efter sin Lydelse vare Depositionsbeviser, men uden at modsvarende Valuta var bleven indsat i Banken. Da denne Seddeludstedelse foregik i stor Maalestok, idet Bankstyrelsen baade forstrakte Statskassen med betydelige Summer og tillige i betydelig Grad udvidede Bankens almindelige Laanerørelse, var det ikke underligt, at den snart saa sig nødt til at standse Indløsningen af Sedlerne, saameget mere som Banken aldrig havde haft noget Kapitalfond. Dette skede i Aaret 1745, strax efter Slutningen af en uheldig Krig med Rusland. Den kgl. Plakat af 23/10 1745 tillod indtil videre, at Banken ei udleverede mer i plåtar, än hvad till oundgängligt skiljemynt erfordrades.³⁾ Samtidig tillodes Udstedelsen af mindre Transportsedler lydende paa 6, 9 og 12 Daler Kobbermynt,⁴⁾ der i alle Betalinger skulde modtages som rede Penge uden Lage eller Opgjæld, ligesom forud var bleven bestemt for de ældre Bancosedler.

Bankens Gjæld var ved denne Tid, d. e. Udgangen af 1745, 14,148,000 Daler Sølvmynt, hvorimod dens kontante Beholdning udgjorde 970,000 Daler Sølv. og 406,000 Daler

¹⁾ Skogman I S. 34.

²⁾ Ljungberg S. 58.

³⁾ Skogman S. 39.

⁴⁾ Sedler paa 50 Daler Kobbermynt vare allerede blevne tilladte i 1726.

Kobbermynt, tilsammen en Værdi af ca. 1,105,000 Daler Sølvmynt.¹⁾

Efter 1745 havde man altsaa uindløselige Papirpenge som tvungent Betalingsmiddel Mand og Mand imellem. Deres Kursværdi sank i de første Aar ikke meget under Pari, men paa Grund af den store Seddeludstedelse i Krigsaarene 1756—1762 var Kursen i sidstnævnte Aar sunket til 36:72 og i 1765 til 36:75, saa at 100 Mark Kobbermynt gjaldt 208¹/₅ Mark Navneværdi.

Fra 1765 begyndte en modsat Bevægelse, idet Huepartiet, der da kom til Roret, ved forskellige Forholdsregler, navnlig ved ganske at standse nye Udlaan samt ved terminvis at inddrage de ældre, søgte at indskrænke Seddelmassen. Det lykkedes vistnok derved at bringe Kursen op, idet denne allerede i 1766 var steget til 36:42, paa hvilket Punkt den ogsaa stod i 1769; men Forandringen virkede for voldsomt og fremkaldte derved en Reaction, samtidig med at det i 1765 beseirede Hatteparti igjen reiste sig paa Rigsdagen i 1769. Seddelgjælden, der i de 7 Aar 1762—69 var bleven formindsket fra 52 til 35 Millioner Daler Sølv., forøgedes atter, idet Udlaansvirksomheden gjenoptoges i Januar 1770 og Afbetalingen paa de ældre Laan standsedes; Seddelkursen sank til 36:72.

Trangen til en fast Ordning af Pengevæsenet gjorde sig imidlertid mere og mere gjældende, og efter flere Aars Forhandlinger med Rigets Stænder, udfærdigede Gustav III Kundgjørelsen af 26 November 1776, ifølge hvilken der fra ¹/₁ 1777 kun skulde udgives Banksedler betalbare i Sølv, hvorhos det bestemtes, at Bankens Kobbermyntsedler paa Forlangende skulde indløses mod Specieriksdaler eller mod de nye Transportsedler, efter et Kursforhold af 72 Mark eller 18 Daler Kobbermynt = 1 Specieriksdaler. Da der oprindelig gik 36 Mark eller 9 Daler Kobberm. paa 1 Specieriksdaler, blev altsaa Navneværdien ved denne saakaldte «Realisation» udbetalt med 50 %.

Fra nu af vare Rigsbankens Sedler indløselige med Sølv ligeindtil 1818, hvorved det dog maa mærkes, at der i Aarene 1810—1818 blev gjort flere og flere Indskrænkninger i Adgangen til Sølvvexling, saa at denne praktisk talt var standset i disse Aar²⁾

¹⁾ Ljungberg S. 60.

²⁾ Sammesteds S. 69.